O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI
SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

Inson resurslari va mahalla taraqqiyotini
boshqarish instituti

“INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISHNING HUDUDIY XUSUSIYATLARI: XORIJIY VA MAHALLIY TAJRIBA”

Xalqaro ilmiy – amaliy konferensiya

MATERIALLARI TO‘PLAMI

(28-29 noyabr 2024 yil)

SAMARQAND - 2024

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

INSON RESURSLARI VA MAHALLA TARAQQIYOTINI BOSHQARISH INSTITUTI

“INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISHNING HUDUDIY XUSUSIYATLARI: XORIJIY VA MAHALLIY TAJRIBA”

Xalqaro ilmiy – amaliy konferensiya

“РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА: ЗАРУБЕЖНЫЙ И ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ ОПЫТ”

Международная научно-практическая конфененция

“REGIONAL FEATURES OF DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL: FOREIGN AND DOMESTIC EXPERIENCE”

An international scientific and practical conference

MATERIALLARI TO‘PLAMI

(28-29 noyabr 2024 yil)

Samarqand – 2024

UO‘K: 331.108

“Inson kapitalini rivojlantirishning hududiy xususiyatlari: xorijiy va mahalliy tajriba” – Xalqaro ilmiy – amaliy konferensiya. – Samarqand: “SamDCHTI” nashriyoti, 2024. – 462 b.

Tashkiliy qo‘mita azolari:

t.f.d., prof., Xalmuradov Rustam Ibragimovich
f-m.f.d., prof., Xushvaqtov Hakim Abdilhakovich
t.f.d., prof., Axatov Akmal Rustamovich
PhD, dots., Djurakulov Shoxrux Davronovich
i.f.d., prof., Arabov Nurali Uralovich
i.f.d., prof., Nizamov Axtam Numonovich
PhD, dots., Bakayev Ziyovuddin Toshbolta o‘g‘li
PhD, dots., Nasimov Ikrom Xusanovich
i.f.n., dots., Usmanova Dilafruz Karshiyevna
PhD, dots., Jalilov Faxriddin Azimovich
i.f.n., dots., Eshburiyev Umarbek Rashidovich
i.f.n., dots., Ulug‘muradova Nodira Berdimuradovna
PhD, dots., Karjavova Xurshida Abdulmalikovna
PhD, dots., Maxmudova Mohinur Ravshanbekovna
Ass., Rabbimov Muxriddin Musoqul o‘g‘li

Maqolalar mazmuni va haqqoniyligiga muallifiar ma’sul.

®Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti, 2024 y.

КОРХОНАЛАРДА ПАЙПОҚ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ЖАРАЁНЛАРИ БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИДАГИ ХУСУСИЯТЛАРИ

Тохир Толмас ўғли Саттаров
СамИСИ, "Бухгалтерия ҳисоби" мустақил изланувчиси

Аннотация: Ушбу мақолада корхоналарда ишлаб чиқариш жараёнлари, улар таннархини шакллантиришнинг хусусиятлари ва молиявий барқарорлиги, таннархнинг минималлаштириш ва аниқлаш тартиби келтирилган.

Калит сўзлар: пайпоқ, пайпоқ маҳсулотлари, пайпоқ ишлаб чиқариш, пайпоқ ишлаб чиқариш технологик жараёни, ишлаб чиқариш харажатлари, таннарх.

Аннотация: В статье представлены производственные процессы на предприятиях, особенности их стоимостного формирования и финансовой устойчивости, порядок минимизации и определения затрат.

Ключевые слова: чулочно-носочные изделия, чулочно-носочные изделия, чулочно-носочное производство, технологический процесс чулочно-носочного производства, затраты на производство, себестоимость.

Abstract: This article presents the production processes in enterprises, the features of their cost formation and financial stability, the procedure for minimizing and determining costs.

Key words: hosiery, hosiery products, hosiery production, technological process of hosiery production, production costs, cost.

Кириш. Республикамизда сўнги йилларда ишлаб чиқариш фаолиятини ривожлантириш бўйича қатор ишлар амалга оширилди. Республикамизда маҳсулот ишлаб чиқариш билан шуғулланувчи субъектлар фаолиятини модернизациялаш, техник ва технологик жиҳатдан янгилашни давом эттириш, саноат корхоналарининг иқтисодиётдаги ўрнини барқарор ривожлантириш учун қулай шарт-шароит ва имкониятлар, жумладан соҳани ривожлантириш учун солиқлар бўйича хукумат томонидан бир қатор имтиёзлар берилиши тўқимачилик маҳсулотларини ишлаб чиқаришини кенгайтириш ҳажмини ошириш учун муҳим аҳамият касб этмоқда. Маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмини оширишда бухгалтерия ҳисоби муҳим роль ўйнайди. Бугунги кунда бошқарув ҳисобининг илғор усуллари, жумладан жараёнли костинг тизимларини жорий қилиш долзарб ҳисобланади. Амалдаги маҳсулот таннархини аниқлаш тартиби бошқарувчиларнинг ахборотларга бўлган талабини етарли даражада таъминлай олмайди. Самарали бошқарув қарорларини қабул қилиш учун маҳсулот таннархи тўғрисида ишончли ва ҳаққоний ахборотлар талаб этилади, қайсики бунга илғор костинг тизимларини муваффақиятли қўллаш натижасида эришилади. Айниқса, костинг тизимларини саноат корхоналари, жумладан пайпоқ ишлаб чиқариш корхоналари мисолида амалга ошириш долзарб ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 24 февралдаги "Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига ўтиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида" ПҚ-4611-сон қарорида илғор хорижий тажрибаларни кенг қўллаш бўйича ҳам қатор вазифалар белгиланган.

Мавзуга оид адабиётлар тахлили. Рақамли иқтисоднёт шароитида иқтисодий ва ижтимоий ривожланиш йўналишига тегишли муҳим ўзгаришлар

киритилмокда. Ишлаб чиқариш жараёнлари ва махсулот таннархини хисоблаш услубиётига доир бир қатор Ўзбекистонлик ва хорижий олимлар, мутахассислар, жумладан, М.Э.Пўлатов, М.Қ.Пардаев, К.Б.Уразов, Р.А.Абдуллаев, Ҳ.Н.Мусаев, А.И.Аликулов, С.Н.Ташназаров, Д.Р.Рафеев, У.А.Ширинов, Б.Ф.Боронов, З.У.Мухаммадиев, Чжан, К.Б.Маккензи, Э.А. Аренс, Дж.К.Лоббек, Р.Робертсон, Pizzey, В.Ф.Палий ва бошқалар ўз ишларида ишлаб чиқариш харажатлари махсулот таннархи костинги (калкуляцияси) масалаларига кенг тўхталганлар. Ушбу ишланмалар олимлар томонидан чоп этилган дарсликлари, ўкув кўлланмалари ва мақолаларида ўз аксини топган.

Мазкур муаммо ечимига тизимли ёндашувлар мавжуд эмаслиги ва бошқа бир қатор сабаблар республикада бухгалтерия хисобининг ривожлантириш учун чукур илмий изланишлар олиб борилишини такозо этади.

Тадкикот методологияси. Мақолада абстракт-мантикий фикрлаш, қиёсий тахлил, тизимли ёндашув, маълумотларни гурухлаш усулларидан фойдаланилди.

Тахлил ва натижалар. Пайпоқ ишлаб чиқариш харажатларини тўғри хисобга олиш учун, энг аввало, моддий харажатларни тўғри хисобга олиш зарурлиги, ушбу жараён кай тарзда амалга оширилишини, унинг ўзига хос жихатларини ўрганилиши керак.

Пайпоқ махсулотлари ишлаб чиқариш жараёни куйидаги тартибда 4 та боскичда амалга оширилади:

1-боскич.

- ип-калавалар (джут, асос иплари, рангли иплар) ускунага ўрнатиш учун тайёрланиб, ускунага ўрнатилади;
- ускунага ипларни ўрнатишда тўқиладиган пайпоқ нусхасига қараб хар бири рангига кўра тегишли тартибда жойлаштириб чиқилиши керак
- тўқиладиган пайпоқ нусхаси ва ускунани ишлаш тезлиги ускунадаги компьютер хотирасига юкланади;

2-боскич.

- ускуна ишлаб чиқаришга тайёр эканлигига ишонч хосил қилингач ишга туширилади;
- ускуна тўқиган пайпоқлар махсус вагонлар (тележка)га жойланади;
- вагонлардаги пайпоқлар юк ташувчи техника (кара) билан текширув цехига келтирилади;

3-боскич.

- тўқилган пайпоқлар текширув ускунасидан ўтказилади ва унинг сифати ходимлар томонидан текширилиб, нуқсонлар аниқланганда шу жойнинг ўзида бартараф этилади;

4-боскич.

- пайпоқ орқа қисмига пайпоқнинг ўлчамлари, корхона номи ва пайпоқ маркаси туширилган махсус этикетка дазмол билан пайпоқга маҳкам елимланади. Шу билан пайпоқ тайёр холга келтирилган хисобланади.

Ушбу технологик жараённи схема кўринишида куйидагича хам ифодалаш мумкин (1-расм).

1-расм. Пайпоқ ишлаб чиқаришнинг технологик жараёни.

Пайпоқ ишлаб чиқаришнинг технологик хусусиятлари тайёр маҳсулотни ишлаб чиқариш харажатлари ва, мос равишда, таннархини шакллантиришга бевосита таъсир қилади. Пайпоқ маҳсулотлари таннархини ташкил қилувчи асосий харажат моддалари бўлиб қуйидагилар хисобланади (1-жадвалга қаранг).

1-жадвал

Пайпоқ ишлаб чиқариш таннархига киритиладиган харажатлар

Харажат гурухи	Харажат моддалари
Бевосита материал харажатлари	Пайпоқ ишлаб чиқаришда бевосита сарфланган материаллар, буюмлар, ёқилғи ва мойлаш материаллари, хўжалик инвентарлари ва бошқа материаллар
Бевосита меҳнат ҳақи харажатлари	Пайпоқ ишлаб чиқариш жараёнида бевосита катнашган ходимларга ҳисобланган асосий иш ҳақи ва мукофатлар
Бевосита меҳнат ҳақи фондидан ижтимоий солиқ тўлови	Пайпоқ ишлаб чиқариш жараёнида бевосита катнашган ходимлар иш ҳақи фондидан ижтимоий солиқ тўловлари
Амортизация ажратмалари	Пайпоқ ишлаб чиқариш жараёнида бевосита иштирок этган асосий воситалар, номоддий активлар, бўйича хисобланган эскириш суммаси
Бошқа ишлаб чиқариш харажатлари(билвосита устама харажатлар)	1. Пайпоқ ишлаб чиқариш харажатларига олиб борилган турли хизматлар (сертификатлаш, транспорт хизматлари, газ, сув ва электр қуввати билан таъминлаш, таъмирлаш ва бошқа хизматлар) 2. Пайпоқ ишлаб чиқариш харажатларига олиб борилган ёрдамчи ишлаб чиқариш ва умумишлаб чиқариш харажатлари

	3. Пайпоқ ишлаб чиқариш харажатларига харажатларига олиб борилган келгуси давр харажатлари 4. Пайпоқ ишлаб чиқариш таннархига киритиладиган бошқа харажатлар

Пайпоқ маҳсулотларини ишлаб чиқаришда ушбу жараёнининг узлуксизлигини таъминлаш, пайпоқ тўқиш жараёнида ускуналарнинг технологик хусусиятлари ва кувватидан келиб чиққан ҳолда энига қанча ўлчамда ва вертикал ҳолатда узлуксиз чиқарилиши каби ўзига хос технологик хусуснятлари мавжуд. Пайпоқ маҳсулотларини ишлаб чиқариш корхоналарида хом-ашё материалларининг етишмовчилиги, технологик ускуналардаги носозликлар ёки бошқа бевосита ишлаб чиқаришни тўхтатилишига сабаб бўлувчи ҳолатлар кузатилмаганда ишлаб чиқариш фаолияти узлуксиз амалга оширилади.

Хусусан, ускуналарнинг ишлаб чиқариш кувватлари канчани ташкил килиши, улардан унумли фойдаланиш маҳсулот таннархини ҳисоблаб чиқаришда катта роль ўйнайди. Мисол учун, пайпоқ ишлаб чиқариш ускуналарининг қиймати юкорилиги инобатга олинса, бир ускунанинг ишлаб чиқариш кувватидан тўлиқ фойдаланмаслик натижасида ускунага ҳисобланган амортизация ажратмалари ой охирида ишлаб чиқарилган тайёр маҳсулотлар таннархини кескин ошишига олиб келиши мумкин. Ёки технологик ускуналардан ноғўғри фойдаланиш, уларни ўз вақтида ишга тушириш ва ўчириш ҳолатларига амал қилмаслик натижасида электроэнергия харажатларининг кескин ошиши ҳам маҳсулот таннархини кўтарилишига сабаб бўлиши мумкин. Ушбу хусусиятлар жараёнида ишлаб чиқариш ҳажмини тўғри ҳисобга олинганлиги ва таннархни тўғри ҳисоблаб чиқарилганлигини аниклашда асосий роль уйнайди. Маҳсулот таннархи корхоналар фаолиятининг асосий сифат кўрсаткичларидан биридир. Пайпоқ ишлаб чиқариш жараёнидаги асосий эътибор хўжалик юритувчи субъектнинг ишлаб чиқарилган пайпоқ маҳсулотлар таннархининг тўғри шаклланганлигига қаратиш лозим. Бунда ишлаб чиқарилган 1 бирлик пайпоқ маҳсулотини ишлаб чиқаришда қайси турдаги харажатлар амалга оширилгани ва таннархда асосий салмоқни қайси турдаги харажатлар эгаллашини аниклаб олиш учун жуда мухим.

Хулоса ва таклифлар.

Мазкур мақоланинг ахамияти пайпоқ ишлаб чиқариш жараёнининг бухгалтерия ҳисоби объекти сифатидаги хусуснятлари бўйича илмий асосланган тавсия ва таклифлар ишлаб чиқилганлиги билан белгиланади. Булар қуйидагиларда ўз ифодасини топган:

корхоналарда маҳсулот ишлаб чиқариш жараёнида халкаро стандартларга мувофик концептуал масалалари очиб бериш, бошқарув ҳисобидаги илғор костинг тизимларини қўллаш пайпоқ маҳсулотлари таннархини ҳисоблашда аник, объектив ва хаққоний ҳисоб-китобларни амалга ошириш имкониятини туғдиради;

тўқимачилик жумладан пайпоқ маҳсулотларини ишлаб чиқаришни такомиллаштириш ва уни ташкил этишни тартибга солиш ҳолатини комплекс тадқиқ қилиш ва ундаги мавжуд айрим муаммоларни бартараф этиш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш долзарб масала ҳисобланади;

Фикримизча, корхоналар ишлаб чиқариш ҳолати ва ундаги ўзгаришларга баҳо беришнинг услубий жиҳатларини миллий амалиётимизда қўллаш биринчидан, республикамизда хорижий амалиётда кенг қўлланилаётган МҲХСларга ўтиш бўйича Президентимизнинг 2020 йил 24 февралдаги "Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига ўтиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида" ПҚ-4611-сон қарори ижросини таъминлашни жадаллаштиради. Иккинчидан, бухгалтерлар ва орларда молиявий ҳисоботларни халқаро стандартлар асосида тузиш бўйича амалий кўникмаларни вужудга келтиради.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. С.Н.Ташназаров. Молиявий бухгалтерия ҳисоби 1. – Самарканд.: "STEP-SEL" МЧЖ нашриёти, 2023-580 бет.
2. Уразов К.Б. Бухгалтерия ҳисоби ва . Т.: "Ўқитувчи", 2004. 245-бет.
3. Уразов К.Б., Вахидов С.В. Бошқа тармоқларда бухгалтерия ҳисобининг хусусиятлари.-Т.: "Адиб нашриёти", 2011
4. Тулаходжаева М.М., Илхомов Ш.И. ва бош. (дарслик). Тошкент Давлат иқтисодиёт университети. "DeHaus Priat" , 2011. – 583 б.

ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИНИ ИМТИЁЗЛИ КРЕДИТЛАШ АМАЛИЁТИ

Аликулов Хазрат Амиркулович
Тошкент давлат иқтисодиёт университети мустақил изланувчиси

Аннотация: *Мақолада тадбиркорлик субъектларини кредитлашда амлиётини тадқиқ этиш билан банкларининг ролини ошириш, кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларини имтиёзли кредитлашда тижорат банклари фаоллигини ошириш, кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларини банк кредитларини олишдаги мавжуд муаммолар ва улар ечимидаги масалалар атрофлича таҳлил қилинган.*

Калит сўзлар: *кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик тузилмалари; банк ва; тижорат банклари; молиялаштириш; молиявий қўллаб-қувватлаш тизими; банк кредитлари; имтиёзли банк кредитлари.*

Аннотация: *В статье рассматривается роль банков в кредитовании субъектов предпринимательства, повышение активности коммерческих банков по льготному кредитованию субъектов малого бизнеса и предпринимательства, существующие проблемы в получении банковских кредитов для субъектов малого предпринимательства и предпринимательства, а также вопросы их решения. .*

Ключевые слова: *структуры малого бизнеса и частного предпринимательства; банк и; коммерческие банки; финансирование; система финансовой поддержки; банковские кредиты; льготные банковские кредиты.*

Abstract: *The article comprehensively analyzes the issues of increasing the role of banks in lending to business entities by studying their activities, increasing the activity of commercial banks*

	Ismoilova Feruza Kubaymurodovna	**409**
97	INNOVATSION FAOLIYATNI XIZMAT KO‘RSATISH SOHASIDAGI O‘RNI	
	Djalilov Faxriddin Azimovich	**412**
98	O‘ZBEKISTONDA ELEKTR ENERGIYA SOXASINING VUJUDGA KELISHI VA BUGUNGI XOLATI	
	Nurniyozov Feruz Abdurashid o‘g‘li	**416**
99	O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA CHAKANA SAVDO KORXONALARINING RIVOJLANISH HOLATI TAHLILI	
	Ibragimova Nilufar Ziyadullayevna	**419**
100	OLIY TA‘LIM MUASSASALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING XORIJ TAJRIBASI	
	Ravshanov Nodirjon Begalievich	**423**
101	RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ISH HAQINI TASHKILIY SHAKLLARINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI	
	Naimov Damir	**428**
102	ТУРАР ЖОЙ КУЧМАС МУЛКИНИ БАҲОЛАШ БУИИЧА ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВЛАР	
	А. Бектемиров, Б.А.Суюнов	**432**
103	TURIZM KORXONALARINI IQTISODIY SALOHIYATINI BOSHQARISHNING METODOLOGIK ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH	
	Xolbayev Shaxriyor Abdullayevich	**437**
104	ELEKTR ENERGIYA TA’MINOTI XIZMATLARINI KO‘RSATUVCHI SUB’EKTLARDA XARAJATLAR AUDITINING MAQSADI VA VAZIFALARI	
	Nurniyozov Feruz Abdurashid o‘g‘li	**440**
105	КОРХОНАЛАРДА ПАЙПОҚ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ЖАРАЁНЛАРИ БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИДАГИ ХУСУСИЯТЛАРИ	
	Тохир Толмас ўғли Саттаров	**444**
106	ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИНИ ИМТИЁЗЛИ КРЕДИТЛАШ АМАЛИЁТИ	
	Аликулов Хазрат Амиркулович	**448**

“INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISHNING HUDUDIY XUSUSIYATLARI: XORIJIY VA MAHALLIY TAJRIBA”
Xalqaro ilmiy – amaliy konferensiya

“РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА: ЗАРУБЕЖНЫЙ И ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ ОПЫТ”
Международная научно-практическая конфененция

“REGIONAL FEATURES OF DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL: FOREIGN AND DOMESTIC EXPERIENCE”
An international scientific and practical conference

MATERIALLARI TO‘PLAMI
(28-29 noyabr 2024 yil)

Muharrir: Gulbahor Rahimova
Musahhih: Munisa Sattarova
Tex.muharrir: Shohjahon Abduraximov

© “Samarqand davlat chet tillar instituti» nashriyoti,
140104, Samarqand sh., Bo‘stonsaroy ko‘chasi, 93

Nashriyot tasdiqnomasi:
№ 1243-7560-5999-432c-2125-1811-8655

Bosmaxona tasdiqnomasi:

4268

Bosishga ruxsat etildi: 08.10.2024-yil.
Ofset bosma qog‘ozi. Qog‘oz bichimi 60x84 1/16.
“Times New Roman” garniturasi. Ofset bosma usuli.
Hisob nashriyot t.:6,25. Shartli b.t.: 4,6.
Adadi: 100 nusxa. Buyurtma №268.

SamDCHTI tahrir-nashriyot bo‘limida chop etildi.
Samarqand sh., Bo‘stonsaroy ko‘chasi, 93-uy